

Loomageneetiliste ressursside säilitamise programmi arengutest Eestis

Sirje Jalakas
Toiduohutuse osakonna nõunik
Maaeluministerium

Infopäev 30.11.2022

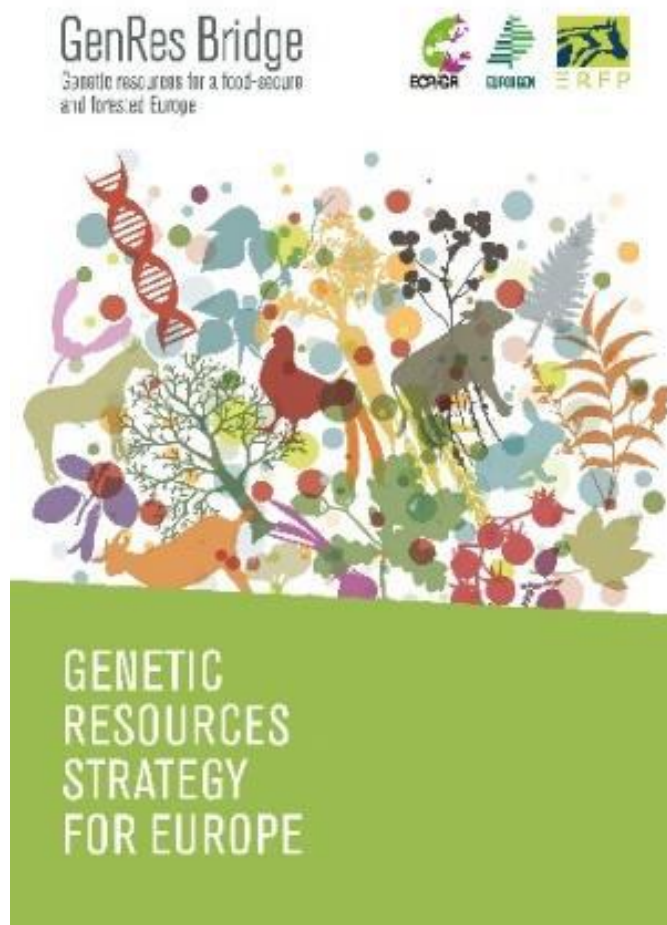

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Euroopa geneetiliste ressursside strateegia

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Euroopa geneetiliste ressursside strateegia

- ▶ Poliitika raamdokument, mis ühendab endas kolme valdkonna- taimede, metsa ja loomsed geneetilised ressursside säilitamise ja säästva kasutamise teemad
- ▶ See on täiendavaks dokumentiks teistele Euroopa Liidu tasemel vastuvõetud poliitika dokumentidele.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

GenRes Bridge
Genetic resources for a food-secure
and resilient Europe

GENETIC
RESOURCES
STRATEGY
FOR EUROPE

Spetsiifilised rahvusvahelised raamdokumendid ja seadusandlus

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- ▶ FAO toidu ja põllumajanduse geneetiliste ressursside komisjoni (the Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture-CGRFA) ülemaailmsed tegevuskavad (Global Plan of Action -GPA) taimede, loomade ja metsade geneetiliste ressursside kohta
- ▶ Toidu ja põllumajanduslike taimsete geneetiliste ressursside rahvusvaheline leping (the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture-ITPGRFA)

Loomade geneetiliste ressursside ülemaailmne tegevuskava

Ptk. 1. Loomade geneetiliste ressursside tegevuskava põhjendus

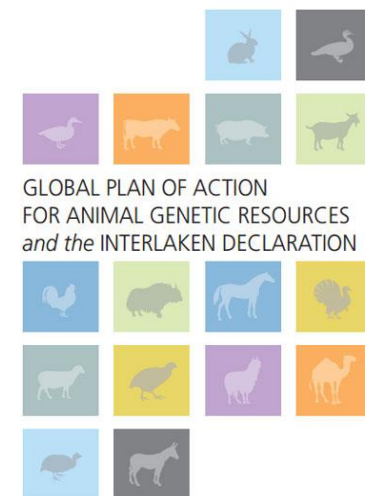
Ptk. 2. Tegevuse strateegilised prioriteedid.

- ▶ Trendide ja nendega seotud riskide iseloomustamine, inventeerimine ja jälgimine
- ▶ Säästev kasutamine ja areng
- ▶ Säilitamine
- ▶ Poliitika, juhised ja suutlikkuse suurendamine

Ptk. 3. Loomade geneetiliste ressursside ülemaailmse tegevuskava rakendamine ja rahastamine.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Euroopa geneetiliste ressursside strateegia

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

► 1. Peatükk

Geneetilised ressursid - vajadus kiireloomuliste meetmete järele

► 2. Peatükk

Geneetiliste ressursside säilitamise ja säästva kasutamise meetmete tugevdamine ja laiendamine

► 3. peatükk

Muutvaid muutusi võimaldav

► 4. peatükk

Euroopa ambitsioonid globaalsel areenil

► 5. peatükk

► Kokkuvõte

► Lisa- Tegevuskava (Peamised kohustused ja tegevused)

GenRes Bridge
Genetic resources for a food-secure
and forested Europe

GENETIC
RESOURCES
STRATEGY
FOR EUROPE

Euroopa Loomageneetiliste Ressursside Strateegia - Animal Genetic Resources Strategy for Europe

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Töötati välja ERFP (loomade
geneetiliste ressursside Euroopa
piirkondlik teabekeskus) poolt.

Esitleti 31. novembril 2021 Brüsselis.

Euroopa Loomageneetiliste Ressursside Strateegia

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Miks on Euroopa Loomageneetiliste Ressursside
Strateegiat vaja?

Euroopa Loomageneetiliste Ressursside Strateegia -Animal Genetic Resources Strategy for Europe

- ▶ Kokkuvõte
- ▶ 1. Vajadus kiireloomuliste meetmete järele
- ▶ 2. Säilitamine/säästlik kasutamine
- ▶ 3. Poliitika, institutsioonid, suutlikkuse suurendamine
- ▶ 4. Tänuavaldused

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eestis peetavad põllumajandusloomade liigid, kelle kohta peetakse Eestis tõuraamatut või viiakse läbi jõudluskontrolli

- ▶ Veised
- ▶ Sead
- ▶ Lambad
- ▶ Hobused
- ▶ Vutid

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Veised:

- ▶ eesti maatõug
- ▶ eesti holstein (EHF)
- ▶ eesti punane (EPK)
- ▶ aberdiin-angus (Ab)
- ▶ aubrak (Au)
- ▶ akviteeni hele (Ba)
- ▶ šarolee (Ch)
- ▶ gallovei (Ga)
- ▶ šoti mägiveis (Hc)
- ▶ hereford (Hf)
- ▶ limusiin (Li)
- ▶ piemont (Pi)
- ▶ simmental (Si)

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Sead:

- ▶ eesti suur valge (Y),
- ▶ eesti maatõug (L),
- ▶ pieträän (P),
- ▶ djurok (D)

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Lambad

- ▶ kihnu maalammas
- ▶ eesti valgepealine
- ▶ eesti tumedapealine
- ▶ eesti maalammas
- ▶ Dorper lambatõug
- ▶ Texel
- ▶ Lleyni lambatõug

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

Hobused

- ▶ eesti hobune,
- ▶ eesti raskeveohobune,
- ▶ tori hobune (universaalsuund), tori hobune (aretussuund), tori hobune (vanatori suund),
- ▶ eesti sporthobune,
- ▶ eesti ratsaponi ja väikeponi,
- ▶ ahhal-tekiin,
- ▶ trakeeni hobune,
- ▶ araabia täisvereline hobune

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Linnud:

- ▶ eesti vutt

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eesti kohalikud tõud

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- ▶ Eesti hobune
- ▶ Eesti maatõugu veis
- ▶ Eesti vutt
- ▶ Kihnu maalammas
- ▶ Eesti maatõugu lammas
- ▶ Eesti tumedapealine lammas
- ▶ Eesti valgepealine lammas
- ▶ eesti suur valge siga
- ▶ eesti maatõugu siga

Eesti põllumajandusloomade ohustatud loetelusse kuuluvad:

- 1) veise (*Bos taurus*) tõug eesti maatõug;
- 2) hobuse (*Equus caballus*) tõud eesti hobune ja eesti raskeveohobune ning tori hobune, mille puhul loetakse ohustatuks universaalsuuna hobuste alampopulatsioon ja vana-tori suuna hobuste alampopulatsioon;
- 3) vuti (*Coturnix coturnix J*) tõug eesti vutt;
- 4) lamba (*Ovis aries*) tõug kihnu maalamma.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Varasemad dokumendid Eestis

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- ▶ BIOLOOGILISE MITMEKESISUSE KAITSE STRATEEGIA JA TEGEVUSKAVA
- ▶ Eesti bioloogilise mitmekesisuse kaitse strateegia ja tegevuskava ettevalmistamine kestis 1998. aasta teisest poolest kuni 1999. aasta teise pooleni.
- ▶ Selle dokumendi 3. peatükk oli „Loomatõugude geneetilise materjali kogumise ja säilitamise olukord ning probleemid“
- ▶ 3.1. Institutsioonid
- ▶ 3.2. Eesti-päritolu loomatõud
- ▶ 3.3. In-situ säilitamine
- ▶ 3.4. Ex-situ säilitamine
- ▶ 3.5. Loomade identifitseerimine ja registreerimine
- ▶ 3.6. Informatsioon Eesti loomatõugude kohta rahvusvahelistes registrites

Riigi poolt makstavad toetused ning programmi loomist toetavad tegevused

- ▶ Toetused: Ohustatud tõugu looma pidamise toetus
põllumajandusloomade aretuse toetus
- ▶ Riigieelarvelised eraldised:
- ▶ Uuringud: tori tõu uuringud-2013. aastal ja 2020. aastal
eesti raskeveohobuse ja rootsi ardenni tõu geneetiline võrdlus
2022. aasta lõpul hange eesti raskeveohobuse populatsiooniuuring

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- Programmis „Loomageneetilise geneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“ (edaspidi programm) kirjeldatakse loomageneetiliste ressursside olukorda ja lahendamist vajavaid probleeme, sätestatakse programmi eesmärgid ja nende täitmiseks vajalikud tegevused.

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

- ▶ Programmi koostamine lähtub vajadusest tagada Eesti päritolu loomageneetilise ressursi säilimine ja kasutamine. Programmis käsitletakse järgmisi loomaliike: hobune (*Equus caballus*), lammas (*Ovis aries*), veis (*Bos taurus*), siga (*Sus scrofa domesticus*) ja vutt (*Coturnix coturnix*).
- ▶ Programm hõlmab nii pärandtõud kui ka muud kohalikud tõud, millel on Eestis pikk aretusajalugu.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeringud
maapiirkondadesse

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

- ▶ Sissejuhatuses tuuakse lühiülevaade programmiga seonduvatest siseriiklikest ning rahvusvahelistest dokumentidest.
- ▶ Samuti esitatakse seal viide Lisale 1, milles kirjutatakse täpsemalt ning põhjalikumalt lahti riigi poolt siseriiklikult kehtestatud või rahvusvaheliselt võetud kohustused.
- ▶ Lisaks määratletakse, et programm loob eeldused loomade kohaliku päritolu geneetiliste ressursside kogumiseks, säilitamiseks ja kasutamiseks, nii elurikkuse hoidmiseks, kliimamuutuste leevendamiseks ja nendega kohanemiseks kui ka toidujulgeoleku tagamiseks ja kultuuripärandi säilitamiseks.

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Programmi 2.PTK-s avatakse enamkasutatavad asjakohased terminid (siintoodu on näitlik loetelu ning ei ole lõplik ega suletud nimekiri):

- ▶ Loomageneetilised ressursid-
- ▶ Bioloogiline mitmekesisus-
- ▶ Geneetiline mitmekesisus-
- ▶ Pärandtõug/põlistõug-
- ▶ Eesti kohalik tõug-
- ▶ Ohustatud tõug-
- ▶ In vivo säilitamine-
- ▶ In vitro säilitamise
- ▶ In situ säilitamine-
- ▶ Ex situ säilitamine-

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

▶ 3. PTK „Loomageneetilise ressursi säilitamise olukorra kirjeldus“

- ▶ Alapealkirjana on sellesse peatükki kavandist kirjutatud „Säilitamise ja kasutamise väljakutsed“
- ▶ Sellesse peatükki on lisatud viide Lisale 2, mis on SWOT analüüs (seda pole veel olemas vaid see tuleb koostöös kokku panna)
- ▶ Lisaks tuleb otsustada kui pikalt ja milliste tõugude osas tõu säilitamise olukorda kirjeldada

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- ▶ **4.PTK „Programmi eesmärgid, mõõdikud ja tegevused eesmärkide saavutamiseks“**
- ▶ Programmi eesmärk on kindlustada praegused loomageneetilised ressursid, et neid saaks tulevikus kasutada põllumajanduses, toidutootmises ja muudel ühiskondlikel eesmärkidel. Loomageneetilise ressursi mitmekesisus on põllumajandusloomade aretamise ning sellega seotud teadus- ja arendustegevuse absoluutne eeltingimus. Geneetilised erinevused loomaliigi tõugude ja isendite vahel on kõige olulisem ressurs loomade tunnuste arendamiseks aretuse ja ristamise kaudu.

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

► 4.PTK „Programmi eesmärgid, mõõdikud ja tegevused eesmärkide saavutamiseks“

► Programmi eesmärgid on:

1. Põlistõud ja muud kohalikud tõud ei sure välja ja nende geneetilised ressursid säilivad.
2. Põlistõuge peetakse majanduslikult jätkusuutlikul viisil.
3. Geneetiline varieeruvus jääb põllumajandusloomatõugudel võimalikult suureks.
4. Aretusprogrammid käsitlevad tasakaalustatult põllumajandusloomadelt saadava toodangu kasutamist kuid ka loomade tervist ning heaolu ja muid olulisi tunnuseid.
5. Säilitatakse ja arendatakse põllumajandusloomade geneetiliste ressurssidega seotud asjatundlikkust ja teadust.

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

▶ 4.PTK „Programmi eesmärgid, mõõdikud ja tegevused eesmärkide saavutamiseks“

▶ Programmi alaeesmärgid ja mõõdikud

Programmi laiem eesmärk jaguneb viieks alaeesmärgiks, mida programmi tegevustega soovitakse ellu viia.

- ▶ Eesti päritolu loomageneetilise ressursi kaardistamine ja kogumine
- ▶ Kogutud geneetilise ressursi säilitamine ja andmete dokumenteerimine
- ▶ Geneetilise ressursi kättesaadavaks tegemine ja kasutamine
- ▶ Geneetilist ressursi puudutava teabe levitamine
- ▶ Osalemine riigisisises ja rahvusvahelises koostöös

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- ▶ **4.PTK „Programmi eesmärgid, mõõdikud ja tegevused eesmärkide saavutamiseks“**
 - ▶ Programmi tegevused eesmärkide saavutamiseks
- ▶ Loomageneetilise ressursi säilitamise põhitegevusteks on loomageneetilise ressursi kogumine, andmete dokumenteerimine ja loomageneetilise ressursi kättesaadavaks tegemine teadus- ja arendustegevuseks, õppetööks ning tõuaretuseks.

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

- ▶ **4.PTK „Programmi eesmärgid, mõõdikud ja tegevused eesmärkide saavutamiseks“**
- ▶ Tegevus 1: loomageneetilise ressursi kaardistamine ja kogumine
- ▶ Tegevus 2: loomageneetilise ressursi säilitamine ja haldamine
- ▶ Tegevus 3: loomageneetilise ressursi andmete dokumenteerimine ja kandmine andmebaasidesse
- ▶ Tegevus 4: loomageneetilise ressursi fenotüübiline ja genotüübiline iseloomustamine
- ▶ Tegevus 5: olemas oleva loomageneetilise ressursi kohta kogutud andmete kättesaadavaks tegemine teadustegevuseks, õppetöökaks ning tõuaretuseks
- ▶ Tegevus 6: loomageneetilise ressursi kasutamise laiendamine

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

- ▶ 5. PTK Programmi maksumuse prognoos
- ▶ 6. PTK Programmi juhtimisstruktuur

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

„Loomageneetilise ressursi kogumine, säilitamine ja kasutamine 2023-2030“

- ▶ Programmi kavand saadeti eelmisel nädala vabatahtlikest soovijatest koosnevale tööruhmale.
- ▶ Käesoleval nädalal saavad selle kõik aretusühingud ning teadusasutuste ja liitude esindajad
- ▶ Kui on veel soovijaid, kes tahavad ja oskavad ning leiavad energiat panustada, siis olete teretulnud.
- ▶ Andke oma soovist teada e-mailil sirje.jalakas@agri.ee

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

▶ AITÄH KUULAMAST